

Satranç

Kıvanç Çefle [btsatranc@tubitak.gov.tr]

Bir Etütçü Olarak Vasili Smislov

Çok güçlü satranç oyuncuları, hatta büyük ustaların da arada bir etüt kurdukları olmuştur. Bunlar arasında Emanuel Lasker, Jose Raul Capablanca, Wilhelm Steinitz gibi kompozitörlük dünyasına şöyle bir uğrayıp geçenler vardır. Bunun ötesinde, etüt kurmayı kendine uğraş edinen ve bu yönleriyle de satranç tarihine adını yazdıranlar da bulunur. Bunlardan, dünya şampiyonu adaylığına kadar yükselmiş Jan Timman'a ve Pal Benko'ya daha önce sayfalarımızda yer vermiştik. Bu kez bir şampiyonun, Rus Vasili Smislov'un (1921-2010) etütlerinden birkaçını inceleyeceğiz. Ama önce bu büyük oyuncunun satranç kariyerine kısaca bakalım.

Smislov satrancı altı yaşında öğrendi. Bu oyuna o kadar ilgi duyuyordu ki babasının kütüphanesindeki satranç kitaplarını kısa zamanda okudu. Özellikle Mihail Çigorin'den çok etkilenmişti. Gençliğinde hayran

olduğu Çigorin'in romantik tarzının Smislov'un olgunluk yıllarında benimsediği sakin ve duru stil ile ilgisinin olmaması ilginçtir.

Smislov 17 yaşında Sovyetler Birliği Gençler Şampiyonası'nı kazandı. 19 yaşında, 1940'da katıldığı ilk Sovyetler Birliği Şampiyonası'nda üçüncü olarak dikkatleri üzerine çekti. Şampiyona sona erdiğinde geride bıraktığı oyuncular arasında geleceğin bir başka dünya şampiyonu olan Mihail Botvinnik de vardı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında katıldığı turnuvaların hiçbirisinde birinci olamasa da 1948 yılında düzenlenen Dünya Şampiyonluğu turnuvasına davet edildi. Turnuva 1946 yılında ölen önceki şampiyon Aleksandr Alehin'in yerini alacak yeni şampiyonu belirlemek amacıyla düzenlenmişti. Turnuvayı Botvinnik kazanarak şampiyonluk tacını giydi, ikinci olan Smislov ise oyun gücünden

şüphe edenlere diyecek söz bırakmadı. 1953 yılında efsanevi Zürich Turnuvası'nı kazanınca Botvinnik ile şampiyonluk maçı yapma hakkını elde etti. Ancak bir yıl sonra yapılan 24 oyunluk şampiyonluk maçı 12-12 beraberlikle bitti ve zamanın FIDE kurallarına göre Botvinnik unvanını korudu. Smislov amacına 1957 yılında erişti, 1956 yılında kazandığı Adaylar Turnuvası'nın ardından yeniden Botvinnik ile karşılaştı ve onu 12½-9½ skorla yenmeyi başardı. Artık şampiyondu! Bir yıl sonraki rövanş maçında Botvinnik'e yenilse de kendi ifadesiyle "rüyalarını gerçekleştirmiş ve satranç tarihine yedinci dünya şampiyonu olarak geçmeyi başarmıştı".

Smislov kısa süren şampiyonluğunu takip eden yıllarda yeni bir şampiyonluk maçında oynamayı başaramasa da uzun yıllar boyunca en iyiler arasında yer almayı sürdürdü.

1983 yılında, 62 yaşında oynadığı Adaylar Turnuvası'nda dönemin yükselen yıldızı ve onun yarı yaşındaki Zoltan Ribli'ye karşı kazandığı şık oyun hatırlardadır. İlerleyen yaşına rağmen aktif satrancın içinde kalan Smislov 2010 yılında Moskova'da öldü.

Sağlam bir oyun tarzı olan Smislov pozisyonel satranca daha yakındı. "Mutlak doğru" hamleleri oynama peşindeydi. "Ben kırk doğru hamle yapacağım ve siz de aynısını yapabilirseniz oyun beraberlikle biter" diyordu. Ama Smislov'un karşısında kırk doğru hamleyi bulmak hiç de kolay değildi! Onun oyunlarında spekülatif ve heyecan verici fedalar pek görülmez. Bu bakımdan oyun anlayışı "psikolojiye değil, doğru hamlelere inanırım" diyen Fischer ile paralellik gösterir. Şaşmaz bir doğrulukla, âdeta makine gibi oynadığı oyun sonlarındaki teknik becerisi özellikle dikkat çekicidir. Belki de görünüşteki "renksiz" oyun tarzı nedeniyle hiçbir zaman

(örneğin Mihail Tal gibi) bir "yıldız" olmamıştır, hatta genç nesillerin onun oyunlarını incelemeyi biraz ihmal ettiği söylenebilir. Hakkında yazılan kitapların azlığı da bu durumda rol oynamış olabilir. Oysa ki 14. Dünya şampiyonu Vladimir Kramnik çocuklara Smislov'un oyunlarını incelemelerini tavsiye etmiştir!

Herhalde Smislov'un yeteneğini en iyi takdir edenlerden biri de Botvinnik'ti. Onun hakkında şunları yazmıştır:

"Smislov'un satrançtaki esas gücü sezgisidir. Yeteneği evrensel ve sıra dışıdır. Açılışı hünerle oynayabilir, sıkı bir savunma yapabilir, soğukkanlılıkla şiddetli bir saldırı ya da manevra düzenleyebilir. Oyun sonuna gelince, söze gerek yok, bu onun başyapıtıdır. Bazen öyle kararlar veriyordu ki derinliği insanı hayrete düşürüyordu."

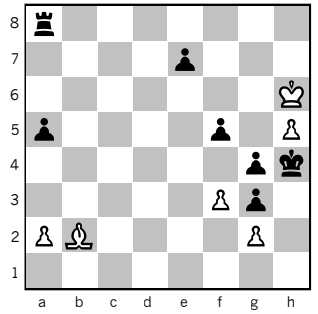
Smislov'un satranç haricindeki ilginç bir özelliği çok iyi bir bariton olmasıydı. Hatta, söylendiğine göre, 1950 yılında Bolşoy Tiyatrosu'nun seçmelerinde başarısız olunca satranca yönelmeye karar vermişti. Bazen turnuvalarda aynı zamanda bir konser piyanisti olan GM Mark Taymanov'la resitaler veriyordu. Müziğe derin bir tutkusu vardı. Bir söyleşide müziğin üzerindeki etkisinden söz etmiş ve satrancı da her şeyden önce bir sanat olarak düşündüğünü belirtmişti. Smyslov'un etütlerine gelecek olursak, bu alana genç yaşından itibaren ilgi duyduğunu görüyoruz. Etütleri de oyunları gibi durudur,

yorucu varyantlar pek görülmez ve inceliklerle doludur. Doğal pozisyonlara dayanan yapıtları özellikle turnuva hazırlığı için önerilir!

Henüz 17 yaşında kurduğu bir etüt (Diyagram 1), ünlü *Sahmaty v SSSR* dergisinde yayınlanmış ve dördüncülük kazanmıştır:

Diyagram 1

Sahmaty v SSSR, 1938
Dördüncülük Ödülü

Beyaz oynar ve berabere kalır.

Beyazın geçer piyonu var ve terfi karesi de b2'deki filin koruması altında. Ancak siyah da 1...Ka6+ ve arkasından beyazın tek kozu olan h5 piyonunu almakla tehdit ediyor. Materyal üstünlüğü ile sonraki oyun sonunu zorlanmadan kazanacaktır. Bakalım beyaz bu sıkıntılı durumdan nasıl kurtulacak?

1. Ff6+

Bu beklenmedik fil fedası ile siyah kaleye bir tuzak kuruluyor.

1...exf6 2. f4 Kh8+ 3. Şg7!

2. Şg6? Kxh5 4. Şg7 Kg5+ 5. Şh8 [5. Şh7 a4 6. a3 (6. Şh8 a3 7. Şh7 Şh5) 6... Şh5 7. Şh8 Şg6!] 5...Şh5 6. Şh7 Kg6 7. a3 Kh6+ 8. Şg7 a4 ve kazanır.

3...Kxh5 4. a4 Kg5+ 5. Şh8!

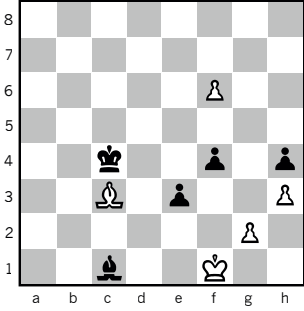
5. Şh7? Şh5

5...Kg6 6. Şh7 Şh5 7. Şh8 Kh6+ 8. Şg7 Kg6+ 9. Şh8 Şh6

Ve oyun pat olur.

Diyagram 2

Pravda, 1976

Beyaz oynar ve kazanır.

1.f7 Fa3 2. Fg7 f3! 3. gxf3

3. f8= V? Fxf8 4. Fxf8 e2+ 5.Şf2 fxg2 ve beraberlik.

3...Şd3 4. f8=F!

4. f8=V? e2+ 5. Şf2 Fc5+ 6. Vxc5 e1=V+ 7. Şxe1 pat.

4...e2+ 5. Şf2 e1=V+! 6. Şxe1 Şe3! 7. f4!

7. Fxa3 Şxf3 ve sonra h3 piyonunu da alır.

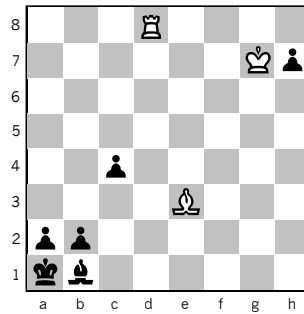
7...Şxf4 8. Şf2 Fc1 9. Fh6+!

Ve kazanır. Doğal görünen bu son 9. Fh6!+ hamlesi son derece incelikli.

Beyazın açık bir maddi avantajı olsa da c1'de duran fil bir an önce almalı. Filin tahtada kalmasına izin verirse siyah şah f5-g6-h5 manevrası ile beyazın geçer piyonunu bloke eder ve beyaz bir kare üzerinde olduğundan filler tarafından oradan kovulamaz. Daha sonra tek yapması gereken fiyile bekleme hamleleri oynamaktır. Gerçekten de yedi taşlı "Syzygy endgame tablebase" kazandıran tek hamlenin 9. Fh6+! olduğunu doğruluyor! (www.syzygy-tables.info).

Diyagram 3

Moi Etyudy, 2005

Siyahın zayıf noktası b2 piyonu. Ama beyaz hemen buraya saldırırsa bir şey elde edemez:

1. Fd4 Fc2! 2. Kb8 Fb3 3. Kf8 Şb1 4. Kf1+ Fd1! 5. Kxd1+ Şc2.

O hâlde beyaz farklı bir yol denemeli:

1. Kd1! c3

1...h5 2. Fd4 h4 3. Kd2 ve kazanır.

2. Fh6!

2. Fd4? c2 3. Kc1 h5 4. Şf6 h4 5. Şe5 h3 6. Şd5 (fil kendi şahına engel olarak ona zaman kaybettiriyor) 6...h2 7. Şc4 h1=V 8. Kxh1 c1=V+ 8. Kxc1 pat! Ya da 2. Ff4? h5! ve beraberlik.

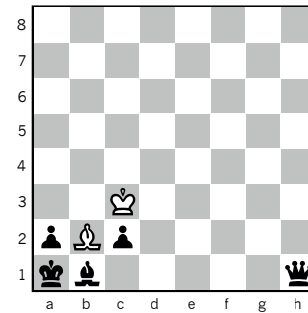
2...c2 3. Kc1! bxc1=V 4. Fxc1 h5

Şimdi c3 karesine giden yol açık!

5. Şf6 h4 6. Şe5 h3 7. Şd4 h2 8. Şc3 h1=V 9. Fb2 mat!

Bu mat pozisyonu bir diyagramı hak ediyor:

Diyagram 4

Ayın Soruları

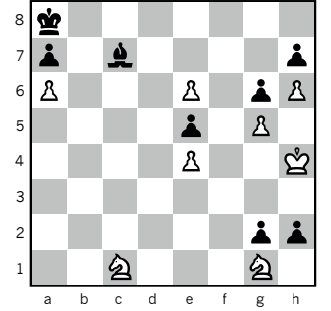
Çözümünü size bıraktığımız sorulardan ikisi Smislov'un etütleri. Bunları çözmek, en azından çözmeye çalışmak taktik yeteneğinizi geliştirecektir.

Diyagram 5

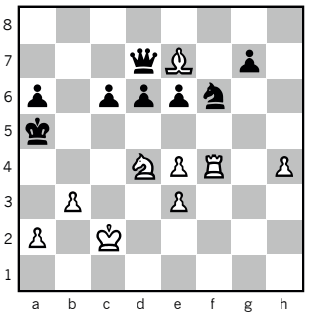
64 Shakhmatnoye Obezrenye,

1998

Özel ödül

Beyaz oynar ve kazanır.

Diyagram 6

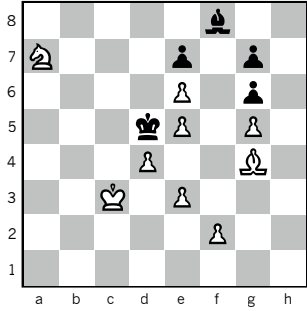
64, 1938

Beyaz oynar ve kazanır.

Dünyanın en eski satranç dergilerinden British Chess Magazine'in 2018-2019 resmi olmayan turnuvasının

sonucu yakınlarda belli oldu. Hakemin üçüncülüğe layık gördüğü dokuz hamlelik problemi de sizinle paylaşıyoruz (Diyagram 7).

Diyagram 7
Paul Michelet

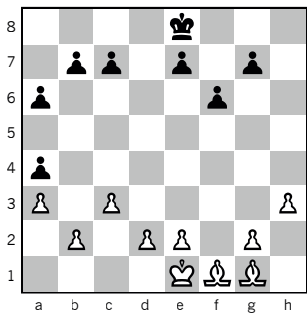
BCM, 2018/2019
Üçüncülük Ödülü

Beyaz oynar, dokuz hamlede mat eder.

İpucu: Eğer e6 karesi beyazın kontrolü altında olsaydı 1. Ff3 ile hemen mat edebilirdi. O hâlde yapmanız gereken, siyah şahın kaçmasına izin vermeden atı d8'e getirmek. Kolay gelsin...

Geçen Ay Sorulan Problemin Çözümü

Diyagram 8

Joseph Haas
Problème, 1971

Kurallara uygun olarak oynanmış bir oyunda diyagramdaki pozisyon ortaya çıkabilir mi? Ocak ayındaki yazımızda size sorduğumuz soru buydu.

Çözüm:

Tahtada 10 beyaz, 8 siyah taş var. Siyahın d7 piyonu üç taş olarak a4'e gelmiş. Beyazın c1 fili ve siyahın f8 fili hiç hamle yapmadan yuvalarında alınmışlar.

Beyaz piyonların ve f1'deki filin oluşturduğu zincirin iki kapalı alan, başka bir deyişle "kafes" oluşturduğuna dikkat edelim. a1 ve h1 kaleleri oyun boyunca bu kafeslerin içinde hapis kalmış ve burada alınmışlar. Dolayısıyla siyahın şimdi a4'te duran piyonunun aldığı taşlar arasında bu kaleler olamaz.

Beyazın g1'de duran fili orijinal c1 fili olamaz, demek ki bir piyonun b8'de file terfi etmesiyle ortaya çıkmış olmalı (d8, f8 ya da h8'de terfi etmiş olsaydı buralardan çıkıp g1'e gelemezdi). Beyazın file terfi eden piyonu f2 piyonudur, çünkü tahtada olmayan tek beyaz piyon bu. Yani f2 piyonu hepsi de siyah kareler üzerinde duran altı taş olarak

Vasili Smislov (sağda) 1971 yılında Amsterdam'da düzenlenen bir satranç turnuvasında

b8'e ulaşmış ve fil çıkmış (f2 e3 d4 c5 b6 a7 b8). Bu aldığı taşlardan biri vezir, ikisi kale ve ikisi at. Etti beş, altıncı taş neydi?

Altıncı taş siyahın c8 fili olamaz çünkü c8 fili hep beyaz kareler üzerinde hareket ediyor. h7 piyonunun kendisi de olamaz, çünkü h7 piyonunun f2 e3 d4 c5 b6 a7 b8 hattına ulaşması imkânsız. Ama imkânlı bir şey var: h7 piyonu önce g3'te, sonra da h2'de bir taş aldıktan sonra terfi etmiş, terfi eden taş da f2 piyonuna yem olmuş olabilir.

Şimdi bir hesap yapalım: Yukarıda siyahın d7 piyonunun üç taş aldığını belirtmiştik. h7 piyonunun da terfi edebilmek için iki taş alması gerektiğini yukarıda belirtmiştik. Etti

beş! Yani diyagramdaki pozisyonun oluşabilmesi için d7 ve h7 piyonları beş taş almış olmalı.

Tahtada eksik olan altı beyaz taş var. Şimdi diyebilirsiniz ki "Tamam, siyahın d7 ve h7 piyonu bu altı taştan beşini almış olabilir." Ama hayır! Hayır, çünkü, beyazın a1 kalesinin kafesten çıkıp piyonlara yem olması mümkün değil. c1 fili ise yuvasında alınmıştı. Bunları hesaptan düşünce geriye siyah piyonların alabileceği dört taş kalıyor. Dolayısıyla d7 ve h7 piyonlarının hikâyesini açıklayacak beş taş sayısına ulaşamadık.

Sonuç: Kurallara uygun olarak oynanmış bir oyunda diyagramdaki pozisyon oluşamaz. Bu, kural dışı bir pozisyondu!